JERZY LUDWIK PYKA
(1937-2022)

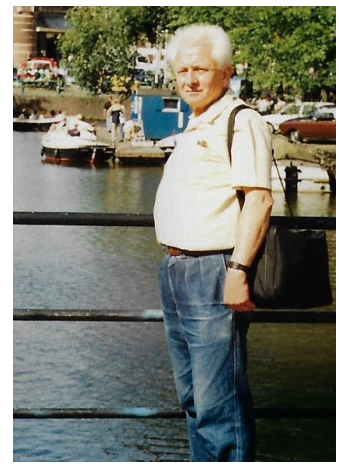

Dr hab. Jerzy Ludwik Pyka, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, urodził się 11 stycznia 1937 r. w Przyszowicach na Ziemi Rybnickiej. Liceum Ogólnokształcące im. Powstańców Śląskich ukończył w Rybniku w 1955 r. Po studiach w Uniwersytecie Wrocławskim, na Wydziale Matematyki-Fizyki-Chemii na kierunku Astronomii (w latach 1955-1960), został asystentem w Zakładzie Heliofizyki i Astronomii Gwiazdowej Instytutu Astronomicznego. Tu został włączony do badań prowadzonych przez dr Stefanię Kosibową, dotyczących górnych warstw atmosfery, ze szczególnym uwzględnieniem obłoków mezosferycznych (srebrzystych), natężenia promieniowania nocnego nieba i zórz polarnych we Wrocławiu i w Karkonoszach. Badania te rozwinął w 1963 r. w Zakładzie Meteorologii i Klimatologii Instytutu Geograficznego kierowanego przez prof. dr. Aleksandra Kosibę. Brał udział w organizacji polskiej sieci obserwacyjnej obłoków mezosferycznych powiązanej z siecią międzynarodową. Opracowane wyniki badań przesyłane były do Światowego Centrum Danych w Tartu (Estonia). Zaowocowało to przygotowaniem, pod kierunkiem prof. A. Kosiby, pracy pt. *Właściwości obłoków srebrzystych (NLC) na podstawie obserwacji w 1968 r. we Wrocławiu*. Publikacja stała się podstawą uzyskania przez Jerzego Pykę stopnia doktora nauk przyrodniczych (1971 r.). Z tego okresu pochodził funkcjonujący wśród studentów pseudonim „srebrzysty obłok", uzasadniony nie tylko zainteresowaniami naukowymi Profesora, ale także charakterystycznym, rzadko spotykanym, kolorem włosów.

Lata 70. XX wieku przyniosły znaczące zmiany w technikach pomiarów i przetwarzania danych pomiarowych, otwierające możliwości ich wykorzystania do tworzenia baz danych klimatologicznych. Profesor natychmiast przystąpił do opracowania algorytmu programów obliczeniowych na dostępny wówczas komputer Odra 1204. Nowatorskie były również zespołowe prace nad automatyczną stacją meteorologiczną własnej konstrukcji oraz wdrożenie automatycznych pomiarów meteorologicznych w Obserwatoriach we Wrocławiu i na Szrenicy (wraz z ich archiwizowaniem w bazie danych). Za sprawą Profesora został przygotowany do publikacji *Biuletyn Meteorologiczny*, stanowiący znacz-

nie rozszerzoną kontynuację *Prac Obserwatorium Meteorologii i Klimatologii UWr*, którego redaktorem Jerzy Pyka był od 1978 r.

W latach 70. XX wieku podjęto ponadto szereg badań dotyczących analizy środowiska geograficznego regionu Polski południowo-zachodniej. Na uwagę zasługuje opracowanie studium klimatu aglomeracji wrocławskiej, z zastosowaniem w owym czasie oryginalnych i nowatorskich metod odpowiadających współczesnym metodom GIS. Dr Pyka kierował tym tematem, był współautorem koncepcji opracowania szeregu map klimatycznych.

Na podkreślenie zasługuje ważna rola Profesora w najtrudniejszym okresie historii Zakładu. Otóż w 1978 r., po tragicznym wypadku w czasie prac badawczych w Antarktyce, zmarł ówczesny kierownik Zakładu dr hab. Stanisław Baranowski. Profesor podjął się pełnienia trudnej i niewdzięcznej roli p.o. kierownika wobec zagrożenia nawet likwidacją Zakładu. Aby podołać temu zadaniu, musiał odłożyć na kilka lat badania do planowanej habilitacji. W niełatwych realiach początku lat 80. XX wieku pozwoliło to na kontynuację prac naukowych i dydaktycznych licznego i mocno zdywersyfikowanego swymi zainteresowaniami zespołu pracowników Zakładu. W tych trudnych czasach Profesor dawał młodym pracownikom ogromny kredyt zaufania, umożliwiając im wybór własnej ścieżki naukowej oraz pozostawiając swobodę w prowadzeniu badań.

Jednym z najważniejszych obszarów zainteresowań Profesora stały się badania warstwy granicznej atmosfery. Jerzy Pyka zainicjował i wdrożył rejestrację stanu termicznego i ruchu powietrza w warstwie granicznej atmosfery metodą sodaru akustycznego. Badania te były unikatowe nawet w skali europejskiej. Wrocław stał się w tym względzie drugą, obok Krakowa, miejscowością w Polsce, gdzie prowadzi się od 1984 r. ciągły monitoring warstwy granicznej atmosfery. Pionierskie pomiary dały początek rozwojowi badań nad dynamiką pionowej struktury termicznej i meteorologicznymi uwarunkowaniami rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń atmosferycznych, prowadzonych nie tylko we Wrocławiu i w Sudetach, lecz także w Krasie Morawskim i Zagłębiu Ruhry w Niemczech. Badania te zaowocowały uzyskaniem przez Jerzego Pykę habilitacji (w 1991 r.) z zakresu zmienności cyrkulacji atmosferycznej w górnej troposferze. Praca pt. *Zmienność pola barycznego i termicznego swobodnej atmosfery nad Europą w latach 1961-1985* stała się zaczątkiem rozwoju nowego, dotychczas w Polsce pomijanego działu, tj. badań w zakresie aeroklimatologii. Znajomość zmienności klimatu atmosfery swobodnej nabrała szczególnej wagi w aspekcie światowej dyskusji na temat globalnej zmiany klimatu. W tych badaniach Profesor wykorzystał ponad 200-letnią serię pomiarów temperatury powietrza i opadów atmosferycznych we Wrocławiu, dokonał jej homogenizacji jako podstawy licznych publikacji i wielu prezentacji na konferencjach naukowych w kraju i za granicą.

Obraz działalności naukowej Jerzego Pyki byłby niepełny, gdyby nie uwzględnić jego owocnej pracy dydaktycznej i bezpośredniego oddziaływania na młodzież i współpracowników. Liczne wykłady, ćwiczenia, seminaria i zajęcia terenowe, głównie z meteorologii, fizyki atmosfery i metodyki opracowań klimatologicznych, realizowane wg. oryginalnego i starannie przygotowanego programu autorskiego, przedstawiane jasnym językiem, cieszyły się dużym uznaniem wśród słuchaczy studiów stacjonarnych i zaocz-

nych. Pod kierunkiem Profesora prace magisterskie wykonało kilkudziesięciu studentów geografii i ochrony środowiska, był także promotorem 7 prac doktorskich. Dawał piękny przykład pracy badawczej i dydaktycznej, był rzadko spotykanym wzorem zdyscyplinowania osobistego i tego wymagał od innych. Profesor pełnił wiele funkcji ważnych z punktu widzenia organizacji nauki. Od 1980 do 2005 r., z przerwami, był kierownikiem Zakładu Meteorologii i Klimatologii Instytutu Geograficznego. W latach 1991-2002 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Geograficznego ds. nauki i współpracy z zagranicą. Współpracował z ośrodkami klimatologicznymi Uniwersytetu Masaryka w Brnie, Uniwersytetu Ruhry w Bohum, Królewskiej Politechniki w Sztokholmie.

Był członkiem wielu towarzystw naukowych. Szczególnie związany z Polskim Towarzystwem Geofizycznym, gdzie pełnił wiele ważnych funkcji, będąc przez ponad 30 lat sekretarzem Oddziału Wrocławskiego Towarzystwa. W 2013 r. Walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Geofizycznego nadało Profesorowi godność Członka Honorowego w uznaniu wybitnych zasług dla rozwoju Towarzystwa i osiągnięć w naukach geofizycznych. Został odznaczony Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Geofizycznego.

Za ofiarną i aktywną działalność naukową i dydaktyczną uzyskał wiele nagród Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Posiada Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju, Medal Zasługi dla Obrony Cywilnej, Złotą Odznakę Zasłużony dla Województwa i Miasta Wrocławia.

Pasją Profesora były wędrówki górskie, zwłaszcza w ulubionych Tatrach, Gorcach, na Podhalu i w Beskidach, a także w Sudetach. Odbył wiele podróży m.in. do Włoch, Hiszpanii, Francji, a także do muzeów Paryża, Wiednia, Berlina, Drezna. Wracał do Wilna, miasta rodzinnego jego ukochanej żony, Anny z Rodziewiczów. Był miłośnikiem i znawcą muzyki poważnej.

W oficjalnych relacjach z ludźmi był człowiekiem zasadniczym i pełnym ascetycznej powściągliwości, jednak przy bliższym poznaniu okazywał się być osobą empatyczną, uczynną i pełną życzliwości. W kontakcie osobistym miły, lubiany, życzliwy i zawsze optymistycznie ustosunkowany do świata. Jego energia życiowa, optymizm i pasja badawcza były wzorem zarówno dla młodzieży jak i współpracowników.

Odszedł od nas człowiek prawy i szanowany, zawsze serdecznie odnoszący się do współpracowników i studentów. Pozostanie trwała pamięć oraz bogaty dorobek naukowy i organizacyjny związany z naszą Alma Mater. Zapisał się jako wybitny meteorolog, nauczyciel wielu pokoleń wrocławskich klimatologów i wychowawca młodzieży akademickiej, wieloletni pracownik i kierownik Zakładu Meteorologii i Klimatologii, oddany bez reszty swojej pracy i Uczelni.

Jerzy Ludwik Pyka zmarł 12 lutego 2022 r. w wieku 85 lat. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 18 lutego 2022 r. na Cmentarzu Grabiszyńskim we Wrocławiu.

Profesorze, byłeś niepowtarzalnym „srebrzystym obłokiem". Takim cię zapamiętamy.

Maria Dubicka, Piotr Ropuszyński, Mieczysław Sobik, Krzysztof Migała